

10256

SZÉPHALOM-KÖNYVTÁR

9. sz.

**TÓTH KÁROLY
EMLÉKEZETE**

IRTÁK

**KLEBELSBERG KUNÓ gróf, JUHÁSZ GYULA, OLÁH
GÁBOR, ZOLNAI BÉLA, MOÓR GYULA, KOLOSVÁRY
BÁLINT, ISSEKUTZ BÉLA, MENYHÁRT GÁSPÁR és
SOMOGYI SZILVESZTER.**

SZEGED, 1928.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

A szegedi írók és egyetemi tanárok 1927 január elsején

SZÉPHALOM

cimmel folyóiratot indítottak a tudás és szépség jegyében. A **SZÉPHALOM** a haladó magyarság önmagára eszmélését kívánja előmozdítani. Filozófiai elmélyülés és idealizmus, európai kultúra és a magyar régiség életrekelése, modern szellemiség és hagyománykeresés, a tiszta és önmagáért való művészet lebeg cél gyanánt a **SZÉPHALOM** alapítói előtt. „Ó és új magyarság” szintézise a forradalmak esztétikai anarchiája után: Kazinczy korának klasszicizmusát és magyararcú emberiségét szimbolizálja a **SZÉPHALOM** neve.

A **SZÉPHALOM** eddigi munkatársai: gróf Teleki Pál, Vargha Gyula, Szabotszka Mihály, Zolnai Béla, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, Huszti József, Oláh Gábor, Reményik Sándor, Mészöly Gedeon, Várkonyi Hildebrand, Vittorio Santoli, Szerb Antal, Tóth Károly, Balogh Ernő, Bodor Aladár, Komjáthy Aladár, Tonelli Sándor, Marót Károly, Monostori Hugó, Hegyi István, Baranyi János, Pukánszky Béla, Balogh József, Husztiné Révhegyi Rózi, Gardzda Péter, Gelei József, Terescsényi György, Szalay József, Pérety Imre, Szabó Lőrinc, Berczeli Anzelm Károly, Rédey Tivadar, Giláty Zoltán, Majthényi György, Palasovszky Béla, Csengery János, Hornyánszky Gyula, Jean Carrère, Faluhelyi Ferenc, Makkai Sándor, Szekfü Gyula, F. Takács Zoltán, Trócsányi György, Szigethy Vilma, Lichel István, Némethy Géza, Bárány Gerő, Marcannay Tibor, Ungvári Elemér, Magyary Zoltán, Zoltán Vilmos, Kolosváry Bálint, Raggambi András, Szekula Ágnes, Mollí Erzsébet, Hevesi András, Horger Antal, Eckhardt Sándor, Aldo Dami, Bálint Sándor, Imre Sándor, Czakó István, Zolnai Sándor, Kappel Gyula, Reinbold Béla, Hankiss János, Györfly István, Szamosvölgyi Gábor, Buza László, Rozványi Vilmos, Sárközy György, Ritoók Emma, Boros Ferenc, Henrik Becker, Somogyi Szilveszter, Jancsó Benedek, Szegedy Lőrinc, Buday Árpád, Ady Lajos, Deák Zoltán, Vajthó László, Somkuti, Várkonyi Nándor, Baranyai Zoltán, Klebelsberg Kunó gróf, Kardos László, Sztinyai Zoltán, Vidor Marcell, vitéz Moór Gyula, Issekutz Béla, Menyhárt Gáspár, Faiudi János.

Szerkesztő címe: SZEGED, EGYETEM. (Tel. 19—10.)

A **SZÉPHALOM** minden újságárútló kioszkban kapható. Megrendelhető Budapesten az Eggenberger-féle könyvkereskedés (IV., Kossuth Lajos-u. 3.) utján, Szegeden a Városi Nyomda könyvesboltjában.

Felelős kiadó: Moldoványi Imre (Szeged, Egyetemi Könyvtár), aki a folyóirat adminisztrációs ügyeit intézi. Előfizetések befizethetők a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár (Szeged, 603. számú csekkszámlájára) — a **SZÉPHALOM** és a név, lakcím pontos megjelölésével — bármely postahivatalnál.

A **SZÉPHALOM** előfizetési ára az 1928. évre (kéthavonként egy kettős szám) = 10 P. Kettős szám ára 2 P.

SZÉPHALOM-KÖNYVTÁR

9. SZ.

TÓTH KÁROLY EMLÉKEZETE

IRTÁK

**KLEBELSBERG KUNÓ gróf, JUHÁSZ GYULA, OLÁH
GÁBOR, ZOLNAI BÉLA, MOÓR GYULA, KOLOSVÁRY
BÁLINT, ISSEKUTZ BÉLA, MENYHÁRT GÁSPÁR és
SOMOGYI SZILVESZTER.**

SZEGED, 1928.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

~~NYELVI ÉS NYELVTAN~~
~~NYELVTAN~~
napló: ~~13598~~
szám: _____

~~NYELVI ÉS NYELVTAN~~
~~NYELVTAN~~
napló: ~~191051~~
szám: ~~4956. XI. 31~~

Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. 23-2116.

~~NYELVI ÉS NYELVTAN~~
~~NYELVTAN~~
napló: ~~191051~~
szám: ~~4956. XI. 31~~

TÓTH KÁROLY HALÁLÁRA.

A Gondviselés olyan férfit szőlített el körünkben, akinek értékét az mutatja legvilágosabban, hogy milyen nehéz őt pótolni.

A kolozsvári Ferencz József-Tudományegyetem menekülni volt kénytelen. Szeged városa szeretettel befogadta ugyan, de iskoláinak egész sorát kényszerült feláldozni avégből, hogy a nagy erdélyi menekültnak hajlékot adjon. A helyzet csakhamar tarthatatlanná vált s ekkor Csanád püspöke és Szeged polgármestere mellett két rektor emelte fel szavát a Ferencz József egyetem problémájának végleges megoldásáért: R i e s z Frigyes kezdte meg az agitációt, amely aztán T ó t h Károly rektorsága alatt a megvalósulás stádiumába lépett. Az ő rektorsága idején tette le Magyarország kormányzója a gyermekklinika alapkövével egyúttal az egész óriási klinikai építkezés első követ is. Felejthetetlen maradt mindnyájunk előtt, akik ebben a lélekemelő ünnepségben részt vettünk, T ó t h Károly beszéde, amelyből valósággal kisugárzott a nagy tudománypolitikai esemény jelentőségének teljes átélése. Bizvást elmondhatjuk, hogy egyetemépítő rektor volt.

Jelentőségét a magyar tudomány művelése körül majd kartársai méltatják, én felsőházi szereplését óhajtanám kiemelni, amelynek a magyar törvényhozásban közvetlen tanúja voltam. Azzal a páratlan szeretetreméltósággal és derüvel, amely minden belső komolysága mellett is egyik legkedvesebb tulajdonsága volt, képviselte az egyetemi gondolatot, éppen abban az időben, amikor a magyar közgazdasági élet kedvezőtlen helyzetében a vidéki egyetemek fenntartásának még sok ellenzője volt. Nem hiszem, hogy valaki Magyarországon az egyetemi gondolat népszerűsítésének annyi jó szolgálatot tett volna, mint éppen T ó t h Károly.

Hazánk balsorsához tartozik, hogy igen gyakran éppen azokat a férfiakat veszítjük el munkaerejük teljességében, akikre legnagyobb szükségünk volna. Ennek a magyar sorsnak esett ő is áldozatul. Pótolhatatlan munkatársat és ami ennél reám még szomorúbb, egyik legjobb személyes barátomat veszítettem el benne. Emlékét mindnyájan, akik vele együtt dolgoztunk, kegyeletes szeretettel őrizzük meg.

(Budapest.)

Klebensberg Kunó gróf.

EPITAPHIUM

IN MEMORIAM DOCTORIS CAROLI TÓTH.

Antik mértékű verseknek méla zenéje

Méltó zengeni őt, sírva dalolni porán.

Római férfiakat követett ő szent kötelesség

Nyílegyenes ívén, mely a magasba suhant.

Hármas pajzs övezé lelkét, mely száz vihar ellen

Bölcs derüsen s dacolón biztos erővel állt:

Isten igazsága, ember joga, földje szerelme,

Értük szüntelenül fáradozott, amíg élt.

És amikor delelőn legszebb ormára elindult

Élete napja, — irigy sors keze lökte le őt.

Sírja fölött virraszt hálásan mind a tanítvány

S a lebukott lobogót új diadalra viszi!

(Szeged.)

JUHÁSZ GYULA.

TÓTH KÁROLY EMLÉKÉRE.

Mindig siettél, lázban égve,
Távoli partok messze kékje
Uj szépségekkel csalva csalt.
Mig vonzott tündér délibábja
A mának, szemed meg se látta
A feldübörgő zivatart.

Szemed egy csillagra szegezve:
Neked nem volt messze a Messze.
Fáklyád a sarlós csonka Hold.
Mig hegyre föl dalolva vágta,
A rideg, tiszta napvilágnál
Lábad egy rögben megbotolt.

Úgy elzuhanni, hogy kitépett
Szived felét a csonka élet
Itt hagyja másnál vérzeni:
Minden fájónál jobban fájó,
A lélek mélységébe vájó,
Kin, mely már több, mint emberi.

Unszolta lelkemet a leked,
Szárnyaddal szárnyamat emelted.
De tornyod, jaj, hanyatt zuhant.
S ha csillagként ragyogott ormán
A jószág: többé nem ragyog rám,
Tüzed, heved ma puszta hant.

Mégis, az emlékezet lángja
Belobog tűnő éjszakádba,
Tüzek gyuladnak szerteszét.
Lelkünk érzi lelkedet itthon,
Fogja szívünk szivedet titkon,
S kezünk a hű barát kezét.

(Debrecen.)   OLÁH GÁBOR.

HOMOKRA ÉPÜLŐ PARNASSZUS.

Az Úr illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sujt és szeret:
Tüzes, gyors sziveket ad nekik,
Ezek a tüzes szekerek.

A d y Endre.

Szelíd, méléző horizont, a szegélyben húzódó fákon és néma síkföldeken túl, mintha tó övezné a párás tájat: talán valami óperenciás Okeanosz, amelyben az ittlévők kerek szigete úszik. Itt kell maradni, ebben a körben, élni és halni. Nincsen Város, mert a város is Falu és a falu is Föld és Homok. A *táj lelke* itt nem a Dunántúlnak domba-áthízó, felszökő spiritualizmusában szimbolizálódik, hanem ott rejtőzik a síkon szétterülő alacsony házsorokban, a szederindás, füves, puha gyalogösvény kanyargásában. Nem kívánczik ki semmi a keretből, az önmagába-merülés nyugalma csak a körülhatárolt, zárt, konkrét valóságokat láttatja. Nem égi világból való a templom sem: gótikus fantasztikum, barok komplikáltság helyett a puritánabb renaissance vagy a klasszikus empire adja meg a stílust. És a templom mellett meghúzódo szerény paplak az igazi *vára* a városnak, a virágoskert mögötti csöndesség, amely igével igazgatja az emberi némaságot. Világi társadalom és vallás: szinte faji közösségben egyesül. Itt csak magyarok vannak és az úri, gazdag magyarság fogalmával a kálviniizmus azonosul. A legnagyobb dicséret, ha valakire azt mondják: jó magyar ember. Pár család, csupa rokonság, adja ki a várost és a temető sírkövein ugyanazok a nemes és nemzeti nevek bukkannak elő. A legszebb hely, az egyetlen sétahely a temető-erdő: mintha a halál valami pogány folytatása volna az életnek.

A *magyar realizmus* földje ez, ahol a föld a legnagyobb érték és mindenki számontartja, mennyije van a szomszédnak. Az a generáció, amely innen kiindulva a múlt század második felében uralomra jutott irodalomban és politikában, — a Petőfi-Arany utániak, a Szász Károlyok, Baksayak, Vargha Gyulák, Szilády Áronok, Bibók, Mészölyek szellemi nemzetsége — hogy vezető rétege, szelekcióval és nemes belső tenyésztéssel gazdagodó letéteményese legyen a magyarságnak és a történelmi tudatnak: ez a generáció érthető idegenkedéssel nézhette azt a rohanva tornyosuló városi kulturát, amely — erdélyi, felvidéki és dunántúli támogatással — teljesen átfórmálni akarta népünket a huszadik század arculatára. *Népies és nemzeti*: a Duna-Tisza közén egyetlen életforma és kultur-ideál. A verses regény avuló szentimentalizmusa és a homeroszi epikus nyugalom itt a *genius loci* legtermészetesebb termése.

*

Tóth Károly innen, a halasi gazdag földbirtokosságból indult el és csak ebből a milieuből lehet megérteni őt, a szűkebb pátriájából kinőtt és mégis az ősi földre mindig vissza-visszahulló magyart.

A nemesi kúria és a református kollégium indítják útra. Nem marad meg a földnél, mert tehetsége és temperamentuma messzire hajtja, de a biztos bázist, a cselekvés függetlenségét és az élet úri megformálását mindvégig innen kapja. Tipusa a kitermelt, nemes magyar fajtának, amelyik szellemi pályán sem tud elszakadni a földtől, attól a földtől, ami az övé, talán az első birtokbavétel jogán. Ősi származási hagyományok, nagyszámú rokonság, messze vidéken ismert öreg urak és család-kormányzó asszonyok határozzák meg ennek a típusnak életútját, amely csak kétfelé ágazhat: a theologia-filozófia vagy a jurisprudentia felé, ebben is az ősi kollégiumi hagyományokat követve, amely kizárja a természettudományos pályát. A természettudomány nem illeszkedik bele a nemzeti hagyományokba, de a jog: fundamentum, történelem és közügy.

Tóth Károly legkedvesebb díszítő jelzője, ha valami intézményről szólott, az volt, hogy *ősi*. Ősi birtok, ősi város, ősi egyetem, ősi szokás. Jellemző öreá magára, a kún-kapitányok ivadékára, ez a jelző. Nem tartozott azokhoz a lelkekhez, akikben a tagadás szelleme él minden ősiséggel szemben. A tehetsége is ősi volt, a maga elementáris, impulzív frissességében, amihez nem férközött semmi nagyvárosi dekadencia. Ha úri ambícióból, szellemi virtusként, a családi prestige fönntartása végett megszerezte is Budapesten a sub auspiciis regis doktori diplomát, a gyűrű nem jegyezte el a Várossal. Külföldi tanulmányútja is lepergett róla, mint patináról az esővíz. Ősi talajból szívta erejét ez a kemény és magyar intellektus, amely élesen látott, mint a volgamenti lovas és könnyörtelenül tudott akarni, mint az ősi Magor, aki addig üldözi a vadat, amíg el nem ejti.

Az ősi föld szülötte vissza is kanyarodott a vidékre. Utálta mindig a nagyvárost, ahol elvész az ember a demokrata sokaságban. Vele is megfogytakozott az a fogytakozó magyar típus, amely nem „vidékie”, de mégis csak vidéken érzi otthon magát, ahol mindenki köszönti az utcán és ahol mindenkinek előre köszönhet. Az udvariaság hagyományos életformái vidékre menekültek a nagyvárosból, ahol nincs is társaság és az emberek ridegen és tiszteletlenül súrlódnak egymásba. Vidéken él még a társadalmi hierarchia és az a legudvariasabb, aki a legelőkelőbb. Itt mélyen meghajolnak az asszonyok előtt, a kézcsoók lovagi kötelesség, a kalapot széles ívben leemelik a téres utcán és az asztalhoz jövőt fölállással üdvözlnek. Itt a boltban rangjához mérten szolgálják ki a vevőt, akit névről ismer a Társaságon kívüliek társasága is. Itt ápolják az összejöveleket és jól esik számon tartani a sok meghívást, a hosszúra nyúló tisztelgő-látogatásokat és az új lakomával fölértő köszönő-vizitet. Itt minden nap találkoznak az ismerősök és a cigány tudja: mikor, kinek és melyik nótáját játsza . . .

Tóth Károly sokat megőrzött ennek az életnek szép formáiból. Modorában a szertartásos szerénység a lovagi becsület gögjét takarta; ahol megjelent, ő volt az *arbiter elegantiarum*: de nem a hiú öltözködéssel, hanem a föllépés, a mozdulatok és az életstílus magyar előkelőségével. Megválogatta a környezetét, bár könnyen ba-

rátkozott, ha esztétikai ösztöne megengedte, de tudta ridegen meghúzni a válaszfalakat . . . Anyagi helyzetéhez képest szerényen élt — legtöbbit a lakására és a képgyűjteményére költött — de mindig gavallérosan fizetett és (bármennyire is hajtotta a belső cselekvés-erő) sohasem sietett, csak egyetlenegyszer, amikor végzetébe rohant.

Régi társadalmi tradíció nyilatkozott meg a nőkhöz való viszonyában. Itt is tipikusan magyar úr volt, ha nem is abból a szemérmes eposzhős-fajtából, akinek nem volt asszonnyal tartós barátsága . . . De szinte anachronisztikus hódolattal és tisztelettel adózott, a szépítő attitűde-jében és örökké fiatalos kedéllyel, — mindenki szeretete, bár ő józanul változtatta a szerepét, aszerint, hogy a Szépség vagy az Okosság megnyerése a főadat. Kedveskedésben nem maradt adósa senkinek. Mikor pedig ő volt a vendéglátó, — igazi grand seigneur-ként ezt a szerepet játszotta a legszívesebben — a magyaros szívet utólérhetlenül egyesíteni tudta a nyugateurópai diplomácia hidegebb, précieuse formáival.

Örökösen reprezentáló, mondain hajlamai külsőleg nem is juttatták kifejezésre egyéniségében a tudóst. Pedig lényének faculté maîtresse-e a jogászai éleselméjűség volt. Nem a szobatudós-öncél típusa, hanem az életes tudomány aktív minisztere. És mégis, azok az érlelő évek, amiket a debreceni jogakadémián a tudományosság-nak szentelt, az elméleti gondolkodót revelálták benne, aki köteteken át elmélkedik a leggyakorlatibb jognak, a perjognak, irányelvein és alap-principiumain. Mindig hangoztatta, hogy a tételes jog csak kártyavár, aminek helyébe egy kézvonással új kártyavár állítható: a lényeg maga a gondolat, a jogalkotás morális, szociális és logikai aléptímenye. Közel állott tehát a filozófiai, theoretikus disciplínákhoz, aminthogy becsülte és szerette is a bölcsészettudomány munkásait. Valahogy — ez kálvinista tradíció volt nála, elnyomva a társadalmi hierarchia szempontjait — testvérének érezte a gimnáziumi tanárt, a kollégiumi könyvtárost, a kisvárosi lelkészt: a gazdag birtokos a rögzöbbit élet idealistáit.

Pedig épen nem mondhatni róla, hogy Debrecen kálvinizmusa tisztántúlvá formálta volna az ő dunamenti lelkét. Ami Debrecenben, ebben a kerek, zárt karakterű civitásban, maradvá kövesedett forradalom, vagy forradalmi eldobásra váró kő (orthodoxia és radikalizmus egymás mellett tenyésznek): egyformán távol maradt a lelkétől. Debreceniségét talán a Krudy Gyulával lehetne egy szintre helyezni . . . De minden tehetségben van valami forradalmi: az ő forradalmisága abban állott, hogy merészelt lojális lenni, egy magasabb cél érdekében elnyomva a gravámeneket, szembehelyezkedve milieurvel az illojális konjunktúra és csábító ellenzéki sikerek idején. Szilárdan állott, sőt volt ereje ahhoz is, hogy magába ölelje és az asszimilációval helyes irányba terelje a haladás lelkiségét. *Konzeratív* az a modern magyar, aki legszentebb hagyományunkat, Kazinczy és Széchenyi ideálját: az előbbrejutást, a tovább-indulást szor-

galmazza. Ő, akit egy tiszteletreméltó nemzedék, a Tisza nemzedéke, magáénak, rokonának, barátjának vallhatott, aki V a r g h a Gyulával, S z a b o l c s k a Mihállyal ápolta a személyes kapcsolatokat: nem titkolta A d y-ról való elismerő véleményét, mosolygott a hiábavaló Ady-vitákon és O l á h Gábor, J u h á s z Gyula iránti rokonszenvét osztentative megmutatta.

*

Kolozsvár mindenkinek az életében, aki Erdély tündér-büvkörébe került, érzelmes, boldog, emlékezésre-gyűlő éveket jelent.

Van valami naiv bájosság és sok-sok mélázó hangulat ebben a névben. Ha kisvárosok őszi vasárnap-délutánjai, a ködben harangozó tornyok jutnak eszembe: Ady felejthetetlen képét csak Kolozsvárra tudom lokalizálni.

Tóth Károly nem asszimilálódott soha erdélyivé. Impulzív természete, hevesebb akarás-modora és a biztós célra-törés nem azonosulhatott a zártabb, körültekintő, cunctator erdélyi lélek lassú kanóc-égésével. Erdély a diplomácia földje, az érzelmes illúziók és a befelé vérző kintartás pátriája. Tóth Károly — politikában és tudományban egyaránt — a nyílt síkon való megütközést szerette. De a kolozsvári egyetemmel összeforrott haláláig. Megtalálta az eszmét, amiért „síkra” szállni lehetett. Érzelmeit erősen meghódította Erdély. Mikor már Szegedért harcolt, akkor is még a Szamos, a Maros könnyes cseppjeit emlegette. Az arisztokratikus város, ahol a mult nem rejtőzik a föld alá, hanem leolvasható az épületek köveiről, — annyira szuggerálta, hogy benne látta az idealizmus, a hagyományhoz-ragaszkodás, a századok-megszentelte eszmények, a törhetetlen hazafiság szimbólumát. Az Erdélyből kijött *alföldi magyar*: szülőföldjén is a hazabúsuló erdélyi lélek köntösét szenvedte.

A békeidők tudományos öncélúságáról nem lehetett már szó a háborús és oláh-megszállott Erdélyben. De az egyetem belső tudománypolitikájában ösztönszerűleg egymásra talált — talán világnézet, talán csak fölényes értelmi attitude alapján, vagy közös nyugatról-származás miatt — néhány ember . . . A kolozsvári Tóth Károlyt ez a néhány név jellemzi legjobban: S o m l ó Bódog, R é z Mihály, P a u l e r Ákos, H o r n y á n s z k ý Gyula, T a n g l Károly, G o m b o c z Zoltán, R i e s z Frigyes. A tudós asztaltársaság kifejeződési fix-pont, program-irányító szerepet jelenthet a szerteágazó energiák egyetemi parlamentjében. Tóth Károly akkor-még nem tartotta kezében a szálakat, de tagja volt annak a körnek, amely irányította az egyetem társadalmi és tudománypolitikai életét: országos vezető-szerepre csak az tud eljutni, aki már abban a körben, ahonnan elindul, predesztinációs hatalmat nyer, hogy mindig nagyobb és nagyobb rádiuszu körforgásnak legyen a fókusza. Nem véletlen, hogy a kolozsvári kör legnagyobbbrészt nőtlen tanárokból állott össze. A család kényelmes menhelye lehet a csöndben dolgozó tudós-nak, de a fórum anyagilag és érzelmileg független embereket kíván, akik száz százaléki odaadják magukat a közcélnak. Ki ne tudná,

hogy sorsdöntő eszmék, tudományos mozgalmak, irodalmi forradalmak kávéházi asztalnál születnek: a magyar XIX. és XX. századnak szellemtörténetében szimbolikus hatalom illeti meg a Kávéházat.

Politikai tehetségének tudatára Kolozsvárott ébredt Tóth Károly. Olyankor, mikor veszedelem fenyeget, mikor cselekedni, mérlegelni és élet-halál felelőségében határozni kell: a megriadt embernyájából szinte automatikusan kirótnak a vezetők. Ővék az Ige hatalma és a hatalomhoz való bátorságot a tanácstalanok tanácstalan-ságából is merítik. Az oláh megszállás, az egyetem elkobzása, az utolsó avatás, a menekülés: nemcsak érzelmességét gazdagította, későbbi retorizmusához megadva az élmény-rezervoárt, hanem lelkébe szuggerálta az Egyetemért való küldetés hitét is. Attól kezdve a misszió tudata sarkalja minden energiáját: az Alma Mater megmentése, pusztákon-átvezetése új hazába.

A Ferencz József-egyetemnek budapesti állomásán már ő a közügyek intézője. Ő vetette föl harcos elhatározással a debreceni elhelyezés tervét, de a fölismeret igazság ellen nem tusakodott többé: máról-holnapra Szeged mellé állott és az ő állásfoglalása is siettette a kedvező megoldást. Kitűnő taktikus volt később is az ilyen fordulásokban ahol a lényegért önmagát is föláldozta: megtörtént, hogy a diadal után maga adta át a hatalmat a legyőzött ellenfélnek, mert a megváltozott szituáció más politikát követelt . . .

*

Szeged lett az utolsó állomása Tóth Károlynak, akiről felsőházi taggá megválasztásakor mindenki hitte, hogy felsőbb kormányzati helyre predesztinálta őt a tehetsége. Alakját hónapról-hónapra növesztette a közszereplés sikere. Az egyetem ötvenéves jubileumán a rektort adó kar dékánja. Az ünnepségek fényképei sötét talárban, láncokkal örökítik meg, mintha az utókor számára ez a szimbolikus megjelenés reprezentálná legigazabban az ő folyton ünnepre táru-
ló lelkét. Négy év múlva rektor: ismét talárban, láncokkal mozog a nyilvánosság színpadán, seregszemlét tart a tányérsapkás diákok fölött, serleget avat, kormányzót köszönt ünnepi tószttal, gyászün-
nepélyt rendez az egyetemalapító király halála napján, szobrot állítat az aulába, katonás beszédeket mond az új klinikák alapkövé-
nél, elnököl a tanácsban, szinte szuverén méltósággal; küldöttségeket fogad és küldöttségeket vezet; élére áll az irredenta-mozgalmak, emléktáblát készített az egyetem hősi halottainak emlékére, dísz-
lakomát ad külföldi vendégek tiszteletére, estélyt tart és estélyekre hivatalos, amiken országos ügyek dőlnek el a büffé-terem sarkában; mindenütt ott van, ahol harcolni és győzni lehet, előadásom, értekez-
leten, kiállításon, minisztériumban, pártkörben és parlamentben; hálókocsiban utazik, hogy álmában is előbbre jusson a tudós republica ügyeivel, étkezőkocsiban ebédel, hogy időt nyerjen, mert fontos tanácskozársra siet, amihez már ebédközben megvívja az előcsatát . . .

Fölújította azt a szép szokást, amit M á r k i Sándor gyakorolt a háború idején: a doktoravatási beszédet. Ezek a rövid allocutiók a száműzetés könnyeit idézik és alaphangjuk a szentimentális emlékezés. Ez is magyar vonás volt nála: optimista kedélynek eltemetkezése a fájdalom páthoszában. Szinte kereste a szónak szomorú alkalmait. Az emlékbeszéd volt leggyakoribb műfaja: Kolozsvárt siratta, az *utolsó avatás* képeit idézve, az egyetemalapító Királyt, az építő Tóth Lajost, a tudós Plósz Sándort iktatva történelmi időkbe.

A Halál gondolata sokszor kísértette ezt az élettől robbanékony embert. Kilencven évig akart élni és húsz évre előre voltak komoly és tréfás tervei . . . Az élet lényege, hogy bármely pillanatban véget érhet; de úgy kormányozza önmagát, mintha örökké tartana: csak így tud alkotni, az elfátyolozott jövőt nem sejtve és tagadva. Tóth Károly duzzadt az alkotás, a mindenbe-látó cselekvés ösztönétől. Mintha családalapítás, utódok helyett a mindenkiért való coelibatusban, a köz iránt való komoly köteletségben látta volna az egyéni lét örökkévalóságának egyetlen eszközét. Csak a halála után eszmélünk rá, hogy mit vesztett benne a szűkebb tudományos érdek és az egyetemes kultúr-propaganda. Egy habilitáció, egy tanszék ügye hónapokra kizavarta nyugalmaiból, pedig a legtöbbször nem is a maga tudományáról, hanem más karok kiegészüléséről volt szó. De meggyőződése volt — és ezért harcolt az összes frontok valamennyi válságos szakaszán, — hogy elég egyetlen egy rés: azon át az egyetem szelleme és színvonala tönkre mehet. Ezért informálódott minden egyetemi ügyről és ezért exponálta magát más karok érdekéért is. Lassan-lassan úgy érezhette, hogy az egész egyetem terhe az ő vállain nyugszik. Aki hozzáfordult, szinte fehér lapot kapott a sérelmeinek orvoslására. Rektori szobája — először és utóljára — az egyetem zajló tengerének szilárd szigete lett. Az ő évében mintha fénykorát élte volna az Egyetem: az a lendület, ami a rektor lényének szármagát adott, meggyorsította az egész intézmény belső ritmusát.

Ez a gyorsuló ritmus lett a végzete. Mindig nagyobb és terheesebb föladataira vállalkozott. Élére áll a területviasszerző akciónak. Csonka Bács-Bodrog megye gyűlésein a Kazinczyak, Kölcseyek szellemében tart beszédeket. A Felsőoktatási Egyesület életébe friss energiát visz szangvinizmusával és akadályt nem ismerő hitével. Megmozdítja a széthúzó, falaikba zárkózó egyetemeket és kongresszusra gyűjti Szegedre az ország főiskoláit: új intézmény alakult ki az ő kezdeményezésére. A felsőház minden ülésén jelen van, mint valami történelmi hős, akit díszmagyarban képzelünk a bástya veszélyeztetett pontjaira. A kultúrát védte ott is és fölszólalásaiban a konszolidáció és alkotás eredménye kuruc temperamentummal lobogott. Idealista lelke nagy érzékkel bírt a realitások iránt: kitűnő taktikával vezetve a tudomány fűjóját a politikumok és személyi érdekek aknamezőim. Nehezen talál helyébe a Ferencz József-egyetem hasonló navigátort, aki ahhoz is értett, hogy a szeleknek parancsoljon és aki minden pillanatban

a maga egész-ember-voltát harcra vitte. Ősi családi címerében oroszlánok ágaskodnak: a bátorság szimbóluma a késő utódban is eleven valóságot jelentett.

Az Egyetemnek nem is rektora, hanem már-már *kancellárja* volt: mindenki valami különös, nem is létező funkció dicsfényében látta őt megjelenni. A mult páthoszával ajkán és a jövőt ostromló hittel a Jelennek grandiózus kiépítését forgatta elméjében. Itt az Alföldön, amelyet Erdély és a Felvidék folyói termékenyítenek, a kultúra Örtornyait képzelte fölépíthetni: azok közé tartozott, akik teremtetők elképzelésük agyagformáiba mindjárt bele is adják az éltető, örökkévaló Lelket. Az Alföld homoktengere sziklaerős gránit-talapzattá szilárdult tervei alatt. És bizonyította, mért *hinni* tudott és az ígét testté változtatni: hogy az alépitmény nem futó por, hanem maradandó érc, amely megbírja a fölébe emelkedő Parnasszust... Hegyek híján *építette* a spirituális Szent Hegyet és az eddig síkbavesző gyalogösvények kezdtek égi célokra kanyarogni. A *táj lelke* megmozdult lomhaságából, gothikus aspirációk felé. És Tóth Károly, az ősi rög embere, mindig magasabb és magasabb épülethez szélesítette a fundamentumot.

Halála olyan volt, mint amikor a toronyba feltörő Építőmester lezuhan a feleúton.

*

*

*

Ha valami rendkívüli, váratlanul tragikus esemény történik, az első megdöbbenés után mindenki a tragédia pillanatait szeretné rekonstruálni. Mintha föl lehetne támasztani a halottat, ha kifürkészük a katasztrófa okát, ha mozdulatról-mozdulatra nyomozva megkeressük azt a pontot, ahol elhárítható lett volna a rohanva közeledő Végzet.

Jött a Halálgép muzsikálva és akik fölismerték küllőiben a fátumot, titkos előjeleket láttak babonás hitükben. Mintha előérzete lett volna: nem szívesen ment föl Pestre és a végzetes napon komor hangulatban kelt föl. Egyik kollégája napokkal előbb Tóth Károly halálát álmodta és szívdobogva ébredt, hogy eloszoljék a rémkép. A végzetes reggelen egy másik barátja arról álmodott, hogy Tóth Károly helyett a rangsorban utána következő professzort választották dékánná. Mosolygott a furcsa képzelődésen, ami hamarosan valósággá vált. Az üres lakásban aznap délelőtt leesett egy kép a falról. Valaki meg is jegyezte: szerencsétlenséget jelent. A halál pillanatában, mikor ő a pesti kórházban agonizált, Szegeden ismét ijesztő álmot látnak: talán a kiröppenő Lélek éter-hullámai zúgnak keresztül a szobán, megrezdítva a rokonlelkek rezonáló húrjait...

Mindez már föllépi annak a realitásnak körét, aminek Tóth Károly olyan tipikus megtestesítője volt. De a halálához kapcsolódó legendák is az ő egyéniségének rendkívüli voltát dokumentálják.

Csak a Szent Ember szuggerál csodát és Tóth Károly úgy távozott el, mint ahogy a próféták szoktak eltűnni a tömeg szeméi elől.

*

A *Széphalom*hoz el-nem szakítható szálak fűzik Tóth Károlyt. Ő hívta létre ezt a folyóiratot — semmiből. Ő agitált az eszme mellett, legyőzve a szkeptikusok és cinikusok gáncsvetéseit. Az alkotó energiát csak növeli a defetisták ellenzése . . . Ő hozta össze az alakuló Kör embereit, ő szerezte az első kéziratokat, ő vállalt minden felelősséget, ő tartotta az első beszédet a „Széphalom bölcsőjénél“ és ő volt az, aki a megpróbáltatások idején hitet inspirált a kevésszámú csapatba. Örült a támadásoknak is, amik a fiatal vállalkozást belső erejének és szükséges céljainak tudatára ébresztették. Az első csata után ő örült legjobban a gyógyuló sebeknek és az elfoglalt pozícióknak. Lelkes lelkét nekünk adva, a Széphalom-Kör irodalmi oázisának ő lett az éltető forrása. Minden cikk terve és kidolgozása érdekelte. Előre örült a sikereknek és éles judiciuma mérsékelte a hangárnyalatokat . . . Azok közé a Kazinczy-lelkű termékenyítő kritikusok közé tartozott, akik az „istenfiakat“ szeretettel toborozzák, mert a tehetség mindig bátorításra szorul a tolongó sarlatánok világában.

Javító ecsetvonásai nem korigálnak többé a *Széphalom* vásznain. Ez a szám az ő approbációja nélkül jelenik meg. És a portré, amit róla most fölvezoltam, bizonyára tökéletesebb lenne, ha az ő Bölcsőségének szelleműjja ellenőrizhetné a színfoltokat és a bizonytalan vonalakat, amiknek modellje az Idő hajóján távolodik tőlünk az örökévalóság felé.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

TÓTH KÁROLY.

Ha valamely hatalmas és bensőséges melódia után hirtelen elhallgat az orgona: fülünkben még sokáig ott zúg, lelkünkben még sokáig hallani véljük a hangját. Amidőn az üresszemű Halál Tóth Károly erős, igaz és bensőséges életét váratlanul, kegyetlenül, tragikus módon örökre elnémitotta, nem akartuk elhinni, hogy nincsen többé: sokáig szinte vártuk, hogy elénk lépjen, szinte hallani véltük a hangját.

Lényében valóban sok olyan hatalmas és erős, bensőséges, igaz és mély akkord szövődött harmonikus egésszé össze, amely az orgona hangját juttatja eszünkbe.

Akármilyen fényes elmével áldotta is meg a sors az egykori királygyűrűs doktort, a jogtudományok mélyenszántó, éles logikájú művelőjét, kétségtelen, hogy egyéniségének uralkodó vonását mégsem a boncoló és fontolgató ész, hanem az érzésvilág ritka nemessége és gazdagsága, a meggyőződés megingathatatlan erőssége, a hatalmas és szuggesztív akaratere, a tettrekész energia és optimista alkotási vágy adta meg. Határozott és egész egyéniség volt, s az egyéniséget sohasem az ész, hanem a szív, a lélek teremti meg.

Lelke tele volt az eszmények kultuszával. A nemzeti, vallásos és családi tradíciók lelke mélyén gyökerező tisztelete, emelkedett erkölcsi felfogás, szigorú kötelességtudás jellemezték. Azokat a célokat, amelyeket helyeseknek ismert fel, azokat az intézményeket, amelyeknek kötelékébe sorsa állította, tökéletes odaadással, teljes szívvel és egész lélekkel szolgálta. Félmunka, langyos-meleg lelkesedés ismeretlen volt nála. Lelkesedése azonban nem a zabolátlan hevülések lángjával égett. Fegyelmezett és tekintélytisztelő volt, ki e téren a külsőségek jelentőségét sem becsülte le. Tudta jól, hogy a társadalmak szétfolyó erőit a tekintélyek és a fegyelem tartják össze. Önérzetes, saját személyének a megbecsülésére kényes és érzékeny volt, de tudta jól, hogy a rész igazi méltóságát az egész keretébe való fegyelmezett beilleszkedés adja meg.

Erős jelleméhez, életfelfogásának szent komolyságához, — mint valami egyszerűségében is fenséges orgonaszó — józan puritánsága szegődött késéretül. És még valami: derűs világnézete, bizakodó optimizmusának és erős hitének diadalmas muzsikája. Optimista volt, mert vezetésre termelt alkotó erejű egyéniség volt.

Derült optimizmusában, érzéseinek szinte gyermeki tisztaságában az embereknek különösen jó oldalukat látta. Mindenkiről a jót akarta hinni. Ebből a felfogásból táplálkozott az a végtelen megbecsülés is, amellyel embertársai iránt viseltetett: utólréhetetlen udvariassága, kedves vidámsága, nyíltszívű őszintesége, a segítségre való állandó készsége, igaz barátsága.

És miért ne hitte volna mindenkiről a legjobbat, amidőn önmaga mindig a jót akarta? Lehetett valaki az övével homlokegyenest ellenkező véleményen, de meggyőződésének őszinteségét, jó akaratának a tisztaságát soha senki kétségbe nem vonhatta.

Az erkölcsi törvény csodálatos mélységeit kutatva, arra a megállapításra jut a nagy königsbergi bölcs, hogy „az egész világon, sőt egyáltalában még azon

kívül sem képzelhetünk sehol semmi mást, amit minden korlátozás nélkül jónak tarthatnánk, mint a *jó akaratot*." (Kant: Grundl. z. Met. d. Sitten. I. Absch.) Tóth Károlyról, aki soha senkinek és semminek sem kívánt rosszat, aki mindenkor mindenben csak a legjobbat akarta, bizvást elmondhatjuk, hogy az erkölcsiségnek ezt a legmagasabb mértékét megütötte. Tévedhetett, de mindig jót akart.

Nem volt olyan, mint a ridegen „zengő érc vagy pengő cimbalom“; nem volt olyan, mint a síró hegedű vagy a csábító fuvolaszó; nem volt olyan, mint a sokhangú zongora; olyan volt, mint a hatalmasan, egységes nagy szárnyalással zúgó, őszinte és bensőséges, komoly, de vidám, derűs és tiszta orgonaszó.

*

A sors gazdagon megajándékozta mindenféle jóval. A szerencse biborköpenyében jött feléje az Élet. S a legcsodálatosabb ebben az ő tragikusan tovaszállott életében az volt, hogy ezekből a sors által bőkezűen eléje tett adományokból nem használt fel a saját maga számára semmit.

Régi magyar nemes család sarjaként pillantotta meg a halasi „öreg házbán“ a napvilágot. S származásával annyira nem kérkedett, hogy még legbizalmasabb barátai sem tudták, hogy ő nemesi előneve szerint tulajdonképpen *tarpai és margittai Tooth Károly*.

Igen jelentékeny vagyon urának is mondhatta magát. A reája szállott családi vagyonnak azonban nemcsak hogy az állagához nem, de a jövedelméhez sem nyúlt. Szigorúan puritán életfelfogása szerint nem tekintette magáénak az öröklött vagyon jövedelmét, hanem csak a saját erejével megszerzett kenyeret. Amidőn a nagy összeomlás utáni nehéz időkben a magyar állam nem tudott akkora kenyeret adni, amiből megélni lehetett volna, amidőn az ő tanári fizetése is kiegészítésre szorult, akkor „kölcsonvett“ öröklött vagyonának jövedelméből, s ezt a „kölcsont“ a jobb idők elkövetkeztével pontosan visszafizette. A családi vagyon pusztá kezelőjének és nem haszonélvezőjének tekintette magát. Ez a vagyon lelkiismeretes kötelességteljesítést, terhet és nem előnyt jelentett számára.

Előkelő családi összeköttetésekkel rendelkezett, s ezeket az összeköttetéseit közéleti tevékenységével, rokonszenves egyéniségével sokszorosan kibővítette. Azonban ezeket az összeköttetéseit, amelyek megnyitották előtte a földi hatalmaságok ajtait, ugyancsak nem használta fel a maga érdekében. Tökéletesen független volt, a maga számára sohasem kellett kérnie semmit. Egyeteme, közcélok vagy mások érdekében azonban mindig kész volt minden követ megmozgatni, ha jó ügyet vélt szolgálni.

Megáldotta a sors fényes szellemi képességekkel, éles elmével, nagy szó-noki készséggel, erős akarattal, törhetetlen energiával. Azonban ezeket a nagy értékeket jelentő képességeit is lelke teljes odaadásával szolgálatába állította azoknak az intézményeknek, amelyekhez tartozott, s azoknak a közcéloknak, amelyeket helyeseknek tartott. A nagy magyar Alföld ajándékozta őt Erdély egyetemének, s a nagy magyar Alföldön új hazára lett kolozsvári egyetemen ő volt az erdélyi gondolat leglelkesebb képviselője. A szegedi második honalapítás a Ferencz József-Tudományegyetem történetében elválmatlanul összeforrott az ő nevével, az új alapvetés nagy munkájában az oroszlánrész őt illette. De egyetemen kívül is, amelyhez a legszorosabb kapcsok fűzték, nem volt olyan hazafias, kulturális vagy emberbaráti cél, amelynek hacsak tehette, kiváló szellemi képes-

ségeit önzetlen odaadással rendelkezésére ne bocsátotta volna, amelynek „jó ügyét” személyes ügyévé ne tette volna.

S megajándékozta Teremtője nagyszerű fizikummal is. Erőskötésű pompás példánya volt magyar fájának. Vas szervezete, hibátlan egészsége, józan életmódja arra rendelték volna, hogy a patriarchák korát is megérje. Azonban ezt az erős szervezetet sem használhatta el, élete virágjában, teljes erejében, kopás nélkül adta vissza Teremtőjének. S még elköltözésének időpontja is mintha szimbolikusan ezt az ő lemondó puritán életét példázná: itt hagyta az életet, midőn legszebb az élet, pompázó tavasszal, orgonanyílás idején.

*

Ha van tragikus vonás annak az életnek az arculatán, amely a feléje nyújtott földi javak mellett a lemondás magától értetődő egyszerűségével halad el, akkor még sokkal inkább tragikusnak kell mondanunk ennek a harmonikus életnek megrendítően borzalmas végét.

Micsoda ellentét élet és halál között! Aki egész életében szinte ösztönszerűen irtózott a villamostól, azt a maga végzetszerű hideg ölelésével ez a „muzsikáló halálgép” ragadja magával. Aki nem ismert maga előtt akadályokat, akinek a törhetetlen energiája már annyi harcot diadalmasan megharcolt, az elbukik egy narancshéjon, elejti egy „kised göröngy, a dőre yak eset.” Felemelt fővel járt és járhatott egész életében, s ez az önérzetes, öntudatos fej ott vérzik el az útca porában. A gazdag és előkelő úr, a magyar törvényhozás felső házának tagja, akinek országszerte olyan sok tisztelője és barátja volt, haláltusáját elhagyottan, összetörve vívja a nyomorultak végső állomásán, a Rókus-kórház egyik szegényes, névtelen szenvedőkkel teli szobájában. Aki felé a szerencse biborpalástjában jött az Élet, a Halál a szerencsétlenség tépett, rongyos ruhájában kereste fel.

Az alkotóereje teljességében derékbatört élet mélységes szomorúsággal veti fel a kérdést, hogy miért kellett ennek így történnie, miért kellett az ostoba vak véletlennek megdermesztenie azt a szívet, azt az agyát, — szárnyaló gondolatok és nemes érzések műhelyét, — amely még olyan sok szépet, nagyot és jót alkotott volna. Az ő borzalmas sorsát látva, fájdalmas erővel markol bele lelkünkbe a befejezett emberi élet tragikus befejezetlenségének szomorú érzése, amelyet olyan szépen fejezett ki a legnagyobb német költő, amidőn élete főművét az emberi élethez hasonlította, mondván:

Des Menschen Leben ist ein ähnliches Gedicht:
Es hat wohl einen Anfang, hat ein Ende,
Allein ein Ganzes ist es nicht.

(Abkündigung zu Goethes Faust.)

*

És én mégis azt hiszem, hogy nincsen disszonancia Tóth Károly harmonikus élete és borzalmas vége közt. Aminthogy nem tragikus vonás életének arculatán sem az, hogy a feléje nyújtott földi javak mellett a lemondás magától értetődő nagyszerűségével haladt el. Ez éppen a győzelmes, diadalmas hang élete hatalmas dallamában. Nem földi javak, hanem magasabb erkölcsi értékek után vágyott, mintahogy az orgona hangja felviszi lelkünket a hétköznapi porából az Úr zsármolyához.

Halála megrendítő, megrázó. Villámcsapás a tölgybe. De hát az erdők királyának büszke koronáját élősdiék rágják le, hatalmas törzsét a lassan őrlő szű málassza el? Ha az emberi életék költemények az Úr nagy verseskötetében, hatalmasabb, költőibb lett volna Tóth Károly lendületes életének a befejezése, ha az utolsó strófa sorvasztó betegség hosszú kínlódásával vagy az öregkor gyengeségével van tele?

Ahogy az életet komponáló nagy Alkotóművész kezéből kikerült, megrendítő, megrázó volt életének utolsó strófája. Aki a szellő suttogásában és az orkán zúgásában uralkodik a pianók és a fortissimók felett, aki lelkünknek, életünknek hangszerén életre hívja a legcsodálatosabb melódiákat, Tóth Károly erős, igaz és bensőséges életének az orgonáján az utolsó akkordnál megszóltatta a legerősebb regisztereket, amelyek megrázó erővel zúgják bele a lelkünkbe, hogy: „a ti életetek olyan, mint a pára, amely egy kevés ideig tetszik, azután semmivé leszen.“ (Jak. 4. 14.)

Amikor a Végzet kezében ez az erős ember villámsújtotta tölgyként hirtelen összetört, elmulásával döbbenetes erővel, lélekbemarkolóan hirdette az elmulás hatalmát, azt, hogy az élet valóban széjjel foszlik, mint a pára, mint a felhő, mint az árnyék, mint az álom . . .

S amidőn ezzel a megrázó végakkorddal az orgonaszó bensőséges erejével szárnyaló élete beleolvad abba a „daloló multba“, amely — bármilyen paradox legyen is — az elevenen élő emberi kultúra tartalmát teszi, akkor érezzük, hogy élete nem volt befejezetlen élet, s hogy megrázó vége egy magasabb harmónia szempontjából összhangzatosan csendült élete nagy melódiájával össze.

S abból a rezonanciából, amelyet az ő életének ez a hatalmas és erős, bensőséges, igaz és mély melódiája lelkünkben — igen sokak lelkében — keltett, érezhetjük azt is, hogy még igen sokáig hallani fogjuk a hangját.

Tragikus elmulásának komor és sötét alapjáról pedig csak annál fényesebben fog tündökölni az, ami belőle megmaradt, s ami a legszebb, ami mulandó ember pályája nyomán maradhat: a daloló multból felhangzó ragyogó tiszta emlék.

(Szeged.)

vitéz Moór Gyula.

A PERJOG FILOZÓFUSA.

Dr. Tóth Károly professzorról, a jogtudósról, a törvénykezési jog tudományának művelőjéről bizonyos értelemben véve nehéz olyan képet alkotni magunknak, mely ne hatna az ellentétek benyomásával azokra, akik őt egyéniségének más oldaláról ismerték.

Emitt, azt lehetne mondani róla, hogy a társadalmi és társasági élet eleven, lüktető erciének legélesebben megrajzolt karakterű képviselői közé tartozott; csupa mozgékony, gyakorlatias gondolkodásmód és pillanatok alatt reagáló cselekvés; könnyed szellemesség, gyorsan lángoló lelkesedés és ezerfelé ágazó érdeklődésében annyi életvidámság, amennyi csak egy alapnézőpontjaiban derült életbölcészet talajából fakadhat elő.

Tóth Károlynak, a tudósnak egyénisége többé-kevésbé mást mutat, s ezért azok, akik élete munkájának ebbe a vonatkozásába bele nem pillanthatnak: csak nagyjából mérlegelhetők az ő abszolút tudományos értékeit, melyeknek továbbbontakozását, egyre gazdagabban gyümölcsöző érvényesülését oly váratlanul jött halála megállította.

Tóth Károlyból, a tudósból szinte teljesen hiányzott az ő külső emberi mivoltára annyira jellemző eleven agilitás. Lassan dolgozott s a *nonum praematur in annum* nála nem üres szólam volt csupán, hanem valósággal és szigorúan megtartott rendszabály. Tudós tevékenysége nem horizontális irányokban, de inkább függőlegesen, a kérdések mélységei felé haladt. Problémáinak köre ezért nem túlszéles, de kutatásainál viszont csak az igazán nagy kérdések érdekelték s törekvései mindig a végső alapok felderítését tűzték ki célul. Innen van az, hogy vizsgálódásaiból ösztönösen mellőzte mindazt, aminek jelentősége merőben gyakorlati s az, akit a mindennapi életben, a megtestesült gyakorlatiasság villámgyorsan gondolkozó és azonnal akarni és határozni is tudó típusaként ismertek: íróasztala mellett, éppen ellenkezőleg, a legelvontabb fogalmak, a legnehezebb elméletek búvárlásában lelte gyönyörűségét s a legsúlyosabb problémák mélységei előtt gyakran tétovázóvá, kételkedővé vált. A jogtudomány, lényegéről, hivatásáról a tudományok egyetemét átfogó magas szempontjai voltak. És semmi sem állott távolabb tőle, mint egyik XVIII-ik századbeli elődjének Huszti Andrásnak felfogása, aki a jogtudományról azt tanította, hogy az — *habitus practicus, leges recte interpretandi, adplicandique rite ad quasvis species obvenientes*. Nem, a *legulejus*-t még jogásznak sem tekintette; a *jurisperitus* ügyeskedését a jogászhoz méltónak nem találta, a *rabula*-t pedig megvetette. A merőben pusztán *habitus practicus* pedig alig lehet több a háromnak együttes összefoglalásánál.

Tudós jellemének ezekből az alapvető vonásából rajzolódik meg Tóth Károly írói egyénisége úgy, hogy, a kép, amelyet a vizsgálódás tükröztet róla visszavet: olyannyira különböző attól a képtől, mely mint eleven hús és vér állott a társaság és a nagyvilág felületes szemlélete előtt.

Tudományos írói tevékenységét *Önkormányzat és a Váltó fogalma* c. dolgozatai vezetik be. Előbbinek megjelenési éve 1904; utóbbié 1905. Mindkettőben erős és uralkodó a dogmatikai irányzat és feltűnő a lényegében nehéz, de az íróra nézve felette jellegzetes egyéni frazeológia. Első műveit a *Magánjogi jogvédelem a kereskedelmi jogban* című és monographiának induló dolgozata általános tanokat magában foglaló I. része követi s vezeti át a szerzőt élete legnagyobb és legérdekesebb alkotására *A polgári törvénykezési jog (Alapismertetek)* című két kötetes nagy munkájára (1910). A két kötet anyagbeosztása már egymagában sokatmondó. Az első az önhatalommal való törvénykezés, a második az államhatalommal való törvénykezés alapjelenségeit tárgyalja a magánjogi háttér állandó szemmel tartása mellett, hiszen felfogása szerint a polgári törvénykezésben, mint egészben, benne van mindig a magánjog, mint a jelenség tárgya. Kiindulási pontja: a szubjektív magánjogok fogalma adja, s szembe állítja egymással a magánjogi alapviszonyokat a védő jogviszonyokkal. Nyomon kíséri, hogy az alapjogok és a védelmi jogok miként fordulnak át igényekké. A jogok védelmében kifejtett magatartások összessége: a törvénykezés; s e magatartásoknak alanya vagy az egyén, vagy az állam. Az egyéntől kiinduló jogvédelmi magatartások a *lex plena* és *lex minus plena* világában különülnek el. Előbbiek az enyhébb fajta önhatalmú törvényhozás és az erőszakkal érvényesülő önhatalmú törvényhozás tüneteit ölelik magukba. Ide sorozhatók az ellenjogoknak megfelelő magatartások, mint visszatartás, beszámítás stb. valamint az önvégrehajtás, önvédelem és önbíráskodás. A *lex minus plena* világában a birtok és a birtokvédelem helyezkedik el. Az állami törvényhozás körébe utalódik az, amit közönségesen is a perjog, törvénykezési jog anyaga alatt érteni szokás. Itt a per terminológiai fogalma, a perhez hasonló eljárások elkülönítése, majd a per substantialis fogalma foglalkoztatják s vezetik át a per szülő okainak és alkotóelemeinek vizsgálatára. A per alkotóelemei a peralanyok, a per tartalma és a per tárgya. A peralanyoknál különösképpen a felekkel és azok jogi helyzetének a természetével foglalkozik. A tartalom tekintetében a perben foglalt szubjektív jogok és köztartozások mibenlétét, a viszony synallagmatikus jellegét és a felek szubordinált helyzetét vizsgálja. A pertárgy honcolásánál különveszi a pertárgyat, mint absztrakt valóságot, mint perbeli magatartást és külön, mint konkrét valóságot, mint ügyletet, illetőleg jogellenes magatartást. És így tovább. A könyv az élő magyarjogra, a bírói döntvényekre, de részben a külföldi codexekre és az irodalomra is támaszkodik. Ám a pozitív rendelkezések mikéntjétől mégis független, elméleti jellegű és értékét, használhatóságát a tételes jogokban beálló változások így kevésbé érinthetik.

Ez a tételes jogok felett álló elmélkedés és az alapigazságok tőlük független megállapítása felé való törekvés; jellemzik Tóth Károly későbbi munkáit is. Így *A kereseti jog terminológiai fogalma* és *Adalék a polgári törvénykezés fogalmához* c. értekezéseit, melyek 1912, illetőleg 1913-ban láttak napvilágot, s melyek szintén arról tanúskodnak, hogy szerzőjüket igazán csak a problémák mélységei vonzották,

Mint jogtudományi író, azok közé tartozott, kik nem a maguk hivatásos mesterségének előmunkásai akarnak lenni csupán, hanem életcéljukul a gondolatok ébresztését és új csírákkal való megtermékenyítését tüzték ki. Ehhez volt nélkülözhetetlen szüksége arra a határtalan *idealizmusra*, mely egyéniségének nemesveretet, mélységes belső tartalmat adott. Amit a magyar irodalom az ő nevéhez fűz hozzá, arról méltán elmondható, hogy *non multa, sed multum*.

(Szeged.)

Kolosváry Bálint.

SZEGED GYÁSZSA.

A Tóth Károly temetésén elhangzott gyászbeszédekből közöljük az alábbi részleteket.

Issekutz Béla rector magnificus:

A verőfényes égből váratlanul ránk szakadó szörnyű csapástól mélyen megrendülve nem találok szavakat annak a fájdalomnak ecsetelésére, mely bennünket, sorsüldözötteket eltölt.

Nem akarom méltatni Tóth Károlyt, a tudóst, az elvont perjogi elméletek éles eszü művelőjét és az ifjúságot nemes szíve teljes melegével szerető és megértő tanárt s magistert. Nem is akarok beszélni róla, mint fenkölt, nemes gondolkozású, hazáját, egyetemét önfeláldozóan szerető emberről és a mindenkinek segítségére siető, minden sérelmet megbocsátó, mély érzésű, hűséges barátról. Mint a Ferencz József-egyetem ezidei rektora, azokat az érdemeit kívánom vázlatosan felsorolni, amelyekkel egyetemünk létét biztosította és jobb jövőjét megalapozta.

Az első sorban vett részt azokban a küzdelmekben, melyektől függött egyetemünk léte vagy nem-léte, s oroszlánrésze volt abban, hogy megtaláltuk a helyes utat, mely Szegedre vezetett. Itt mint dékán segített az egyetem elhelyezésében s csakhamar vezető szerepre jutván a város életében, megszerettette és népszerűvé tette az egyetemet s ezáltal páratlan áldozatkészségre bírta a város közönségét. Céltudatos, fáradhatatlan munkásságának gyümölcsét mint rektor aratta le. Milyen lelkesedéssel rendezte meg a klinikák alapkövetelésének fölemelő ünnepségét és milyen boldogan figyelte hétről-hétre az öt klinika fölépülését! Gondoskodása kiterjedt mindegyik karra, nagy segílyt eszközölt ki a filozófiai kar fejlesztésére s megindította a sikeres akciót a természettudományi intézetek fölépítésére is.

S ha ezzel sikerült egyetemünknek fölemelkedni a mostoha gyermek utolsó helyéről, az főleg csaknem kizárólag az ő tevékeny, mindenre gondoló működésének s minden főrekvést támogató nagy befolyásának érdeme. A mi vésztéségünk a legnagyobb, de vigasztal bennünket az hogy nekünk maradnak meg nagy alkotásai, melyekben emléke örökké él, mert nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét . . .

Szeretett Prorektorunk, Vezérünk, Isten Veled!

*

Menyhárt Gáspár jogkari dékán:

Még szombaton délben azzal végeztem hivatalos teendőimet, hogy aláírtam a meghívókat karunknak holnapra tervezett ülésére, amelyen Téged — kedves tanártársunk, szeretett barátunk, Tóth Károly — a jövő iskolai évre dékánná akartunk választani. És már forgattam is elmémben a szavakat, talán éppen a

végzetes szerencsétlenség perceiben, amelyekkel Téged köszönteni kívántalak a kar Irántad való bizalmának újabb megnyilatkozása alkalmából.

S ma, rövid két napra rá koporsód előtt állunk valamennyien tanártársaid és barátaid, hogy fájdalomba öltözött lelkünk szomorúságától megterhelten sóhajtsuk el Feléd búcsú szózatunkat, amelyre elnémult ajkad nekünk választ már nem ad. Óh, mily beláthatatlanok is az örökké való Isten végtelen kezének mozdulatai felettünk s mily bizonytalan az arasznyi véges emberi lét, mely gyakorta akkor roppan derékba, mikor az ember életének delét éli, pedig délutánját is tele tervezte munkával!

Ki gondolt volna arra, hogy ily korán Te is déllel végzed be erős életed munkáját, akitől még oly sokat vártunk a délutánra tervezettekből! . . . Nem mintha nem volna sok, amit elvégeztél. Hiszen, amit gyorsan lüktető agyad gondolatot, tervet kitermelt; ami cselekvést pihenést nem ismerő energiád megindított; ami eredményt törhetetlen vasakaratom kiküzdött: az sok embernek külön-külön is elég volna egy-egy hosszú élet gazdag aratásául.

Hanem, mert akik Isten adta kiváló tehetségedet, képességeidet ismertük; akik gondolataidnak gazdagságában oly sokszor gyönyörködtünk; kik erőid nagyságát sokszor megindultan láttuk: mi annyi reménységgel joggal vártuk dús termését a vetésnek, amit a tudomány mezején, a felső oktatás terén és a magyar közélet ugarának egyéb Általad feltört területein elhinteni igyekeztél és amit még Általad elvettetni reméltünk, — mi úgy gondoltuk, hogy igen számos feladat megoldásában léssz segítő társunk és sok még a munka, aminek elvégzése Reád várt volna . . .

Elhangzott azonban a nagy, a megmásíthatatlan ítélet s munkád véget ért. És nem jól látnának szemeim, ha innen a sir széléről rövid pillantást hátra vetve nem azt látnám, hogy derékban ketté tört életed is egész volt és nem maradt utána befejezetlenség. Mert mintha valami nem is sejtett, láthatatlan erő irányított volna: mindent elvégeztél, ami Reád volt bízva s amit elvégezetlennek gondolunk, az csak a mi Hozzád fűzött vágyainkban és óhajításainkban formálódik ki.

Aki mindig a legjobbat akarja s amit annak felismert, azt törhetetlen erővel szolgálja; aki az emberi élet legnagyobb, egy igazi értékének a munkát ismeri s ezt egész emberként végzi a maga élethivatása körében; aki szeretettel lelkében szeretetet cselekszik: az bármikor, reggel, délben vagy este teszi is le az isteni hivatás szerint munkás szerszámát, az mindent elvégez.

S Te kedves halottunk így éltél, így cselekedtél. A classicus jogász intelme szerint *honeste vixisti, neminem laesisti et suum cuique tribuisti*; éned át volt egészen itatva a keresztény erkölcs, a minden tudomány végcélját, az igazságot kutató és kereső szent hevülettől és a felismert igazság gyakorlásában áhítatosan áldozó pap voltál; hirdetted és élted az emberi élet legnagyobb értékét, a munkát; nagy szíved minden szeretetet két kézzel szórtad embertársaidnak s én tudom, hogy mennyire és főként a nemzet jövője, az ifjúság felé, melynek igaz és jóakaró barátja voltál s amely szeretet annál inkább nőtt lelkedben, minél többet adtál belőle; úgy álltad meg mindenütt az örhelyet, amelyre a Gondviselés állított, hogy — amint másként nem is lehet — értékkel teljes életed csak befejezett értékeket hagy itt maga után.

Jó harcot harcoltál, a hitet megtartottad, a pályát megfutottad. Legyen

ezért tied az égben az igazság koronája, amint áldott leszen drága emléked mi közöttünk itt e földön . . .

Szólna még Hozzád egy-két szót utoljára a jó barát, akinek lelkében felzokog sok küzdelmes év annyi kedves emléke s akinek a búcsúzásnak ez a nagyon keserű pohara adatott kezébe. De érzem, hogy a szó elhal ajkamon . . . Mondják el hát szemembe gyülő könnyeim azt, amit mondani akartam, Te meghallod és megérted szavát . . .

Felejlhetetlen kartársunk, drága jó barátunk Isten Veled, Isten Veled!

*

Somogyi Szilveszter szegedi polgármester:

Szeged város nevében mondom Neked utolsó Istenhozzádot Tóth Károly, amely város, bár csak néhány évet töltöttél benne, szeretettel fogadott Téged fiának és e rövid idő alatt annyira a szívéhez nőttél, hogy megrendítően tragikus elmúlásod mindnyájunk lelkében nyilaló fájdalmat és mélységes szomorúságot okozott.

Ugy érezzük, hogy Neked még sok jogod lett volna az élethez, hiszen java-korbéli tetterős férfiú voltál. Szellemed tündöklött, mint a csendes tó tükre felett elsziporkázó rakéta, — akaratom hatalmas erőfeszítője volt minden jó ügynek, melynek szolgálatába álltál. Soha nem végeztél fél munkát, Végig gondoltál minden gondolatot és végig éreztél minden érzelmet, — és végig is cselekedtél.

Szinte fellázadnánk a sors ellen, amely Téged ily korai tragikus halállal elragadott, — ha hitünk nem volna. De mi hiszünk! Hisszük, hogy ez arasznyi földi létnek folytatása az örök élet, — és halandókhöz illő alázattal megnyugszunk a kifürkészhetetlen isteni végzésben. Látjuk, hogy itt minden mulandó, erő, igazság, hírnév és dicsőség is. Koszorús fejét a tenyerébe hajtva, mélyen eltöpreng az ember. Homokóra méri az elröppenő időt és a élet kalendáriumára felett lélekharang áll, megrántásra készen. Ami ezután következik, az földöntúli mély összhang és zengő örökkévalóság.

A Te jellemed itt e földön megállta a legszigorúbb vizsgálatot, kiállta az élet kohójának próbatüzét és tisztának bizonyult, megméretett az igazság mérlegén és teljes súlyának találatot, — valódi értékű nemes éremnek nyilvánította azt mindannyiunk közmegegyezése, mely láthatólag meg van jegyezve a Mindenható képmásával és köriratával.

Szilárd jellemedet, kiváló képességedet, vasszorgalmadat és nagy lendületet mind a Ferencz József-Tudományegyetem szolgálatába állítottad és arra használtad, hogy régi székhelyéről kiűzetvén, méltó és végleges elhelyezést nyerjen az ország második városában. És mi eljöttünk, hogy itt a ravatalodnál ezért még egyszer köszönetet mondjunk, örök nyugodalmat kívánjunk Neked és zokogó fájdalommal rebejjük el végső búcsúnkat, Tóth Károly! Isten veled!

*

Szeged szabad királyi város tanácsa Tóth Károly halála alkalmából a következő részvét-átíratot intézte a Ferencz József egyetemhez:

A hihetetlen hír lesújtó hatása alatt mélyen megrendülve fejezzük ki mélységes részvétünket a Ferencz József Tudományegyetem rektorának, Tanácsának,

Tanári Karának és egész egyetemének, amivel kiváló ékességüknek, dr. Tóth Károly ny. rendes tanár, prorektor úrnak borzalmas szerencsétlenségű váratlan elköltözésével okozott gyászukban osztozunk.

Családja után tágabb családját, a Tudományegyetemet érte a legnagyobb veszteség kidőlésével, de nem kisebb vesztesége városunknak és egész Magyarországnak távozása, amelyek egyik legkiválóbb polgárukat, legnagyobb értéküket veszítették.

Serdülő korában már kimagaslott kortársai közül. Tanulmányai során a magyar ifjúság legmagasabb, nehezen elérhető kitüntetését érdemelte ki, — majd alapos készültsége, tudományos munkássága, nagy műveltsége biztosították részére a legjobbakat megillető haladást és munkásságának illetékes bírálói a magyar tudományosság legdíszebb és legfelső helyének, a Tudományegyetem rendes tanári székének betöltésére érdemesítették.

Működése itt is maradandó emlékekkel gazdagította a jogtudományt és jogi irodalmat. Tudományos tevékenységét kortársai legmagasabb kitüntetéssel a rektori méltósággal, majd a Tudományegyetem felsőházi képviselőjére választással méltányolták. De nem kevésbé értékes polgára volt városunknak, amelynek minden jóra irányuló, a művelődést és előretörekvést szolgáló mozgalmában nemcsak közvetlen közreműködéssel, de vezető irányítással kért és vett részt, amint részt vett bölcs vezetőként minden általános nemzeti és emberi értékű országos politikai és társadalmi mozgalomban is.

Rendíthetetlen meggyőződéssel, széles látókörű alapos tudással, ragyogó tollal, fényes szónoki készséggel, cáfolhatlan érvei meggyőző erejével és ellenállhatatlan lendületű eréllyel sietett minden közérdekű igaz ügy szolgálatára, ami a tudomány, a város, a társadalom és a haza javát volt hivatva elősegíteni, a fejlődés és a haladás útján.

Mindezekért méltó várkozással és indokolt reménységgel néztünk magasbatorító pályájának további eredményei elé és most pótolhatatlan veszteségül, emberi létének legdúsabbban alkotó korszakában törte ketté a kérlelhetlen Végzet.

Emlékét kegyelettel őrizzük és osztozunk az ittmaradottak gyászában.

MEGEMLEKEZÉSEK TÓTH KÁROLY HALÁLÁRÓL.

„Tóth Károly, a száműzött kolozsvári egyetem volt szegedi rektora a legderekabb, a legnemesebb lelkű emberek egyike volt, csupa tiszta szándék, merő jóakarát. Mindenki megszerette, akivel csak dolga akadt, meleg szíve, nyílt lelke mindenkit a hívévé szegődtetett. Az igaz magyar úr kivesszőben lévő típusa volt ez a tevékeny tudós, aki egész életét a jog és igazság hirdetésének szentelte és aki jó idő óta a magyar ifjúság védelmében agitált, beszélt, cselekedett, harcolt az eszmék és érvek szeplőtlen fegyverével, a meggyőződés tündöklő vértetében. Tóth Károly a mai magyar közélet azon ritka tényezői és hangadói közül való volt, akik komolyan és kitartóan, bátran és becsületesen egyengették és építgették a lelkek konszolidációját, az érzések integritását, amelyet az utolsó esztendőkké annyira megbolygattak és megcsonkítottak. Minden alkalmat megragadott, hogy a régi nagy magyar liberális tradíciókon nevelt szellemével szolgálja a társadalmi béke és egyetértés ügyét, amely e derék és egész embernek valóban szívügye volt. Mint egyetemi rektor a munka, és tanulás jegyében működött. Mint tudós, a jogi fölfogás tisztaságát őrizte. Mint az egyetem főrendi képviselője és mint a revíziós mozgalom szegedi vezére éjjel-nappal táradt a legszentebb magyar gondolat érdekében és legutóbb, mint a szegedi képzőművészeti egyesület új elnöke buzgólkodott a régi egyesület újjászületésének előkészítésében. Kazinczy értelmében vett mozgalmi férfiú volt Tóth Károly, minden jó szándék, terv és eszme Bayard-lovagja, akit csakugyan nehéz lesz pótolni, aki valóban nagy úrt hagyott maga után tragikus eltávozásával a magyar küzdők sorából. Szeged méltán gyászolja őt, ki rövid idő alatt legjobb és leghivebb polgára lett ennek a városnak, amelynek épülése és szépülése részben neki is köszönhető“. (Hétfői Rendkívüli Ujság.)

*

„Szeged végtelenül sokat veszített vele. Csak kevesen tudják, hogy milyen lelkes, fáradhatatlan, majdnem meg sem érthetően hatalmas munkát fejtett ki az elűzött kolozsvári egyetem tündöklő reneszansza érdekében és azért, hogy ez a föltámadás Szeged tényét, Szeged nagyságát, szépségét és gazdasági erejét növelje“. (Szegedi Szemle.)

*

„Hivatott vezérférfa volt a Ferencz József-tudományegyetemnek, képességei ambíciója, munkabírása vezető, irányító szerepre predestináltak. Felfelé ívelő közéleti pályája még most volt igazán kibontakozóban“. (Nemzeti Ujság.)

*

„Mint rektor hatalmas munkát végzett az egyetem érdekében. Különösen sok érdeme van abban, hogy az egyetemi építkezések tempója fokozódott és hogy a hosszabb időre tervezett programot összesűrítette a kultuszminiszter. Csodá-

latos agitativ erő rejtőzött benne, amely a legacélosabb akarakterővel párosulva hatalmas eredményekben virágzott ki. Amikor választania kellett az egyetemnek, hogy kit küldjön be a felsőházba, más nem is került kombinációba, annyira természetes volt, hogy csak dr. Tóth Károly lehet a szegedi egyetem felsőházi képviselője. Mint törvényhozó, szintén kivette a felsőház munkájából a maga részét. Minden fontosabb, a tudomány ügyét érintő kérdésben fölszólalt és fölszólalásai, beszédei — szónoki képességét mindenki elismerte és erőteljes szava, jellegzetes beszédmodora, komoly mondanivalója hallgatóit mindig lekötötte — események voltak". (Délmagyarország.)

*

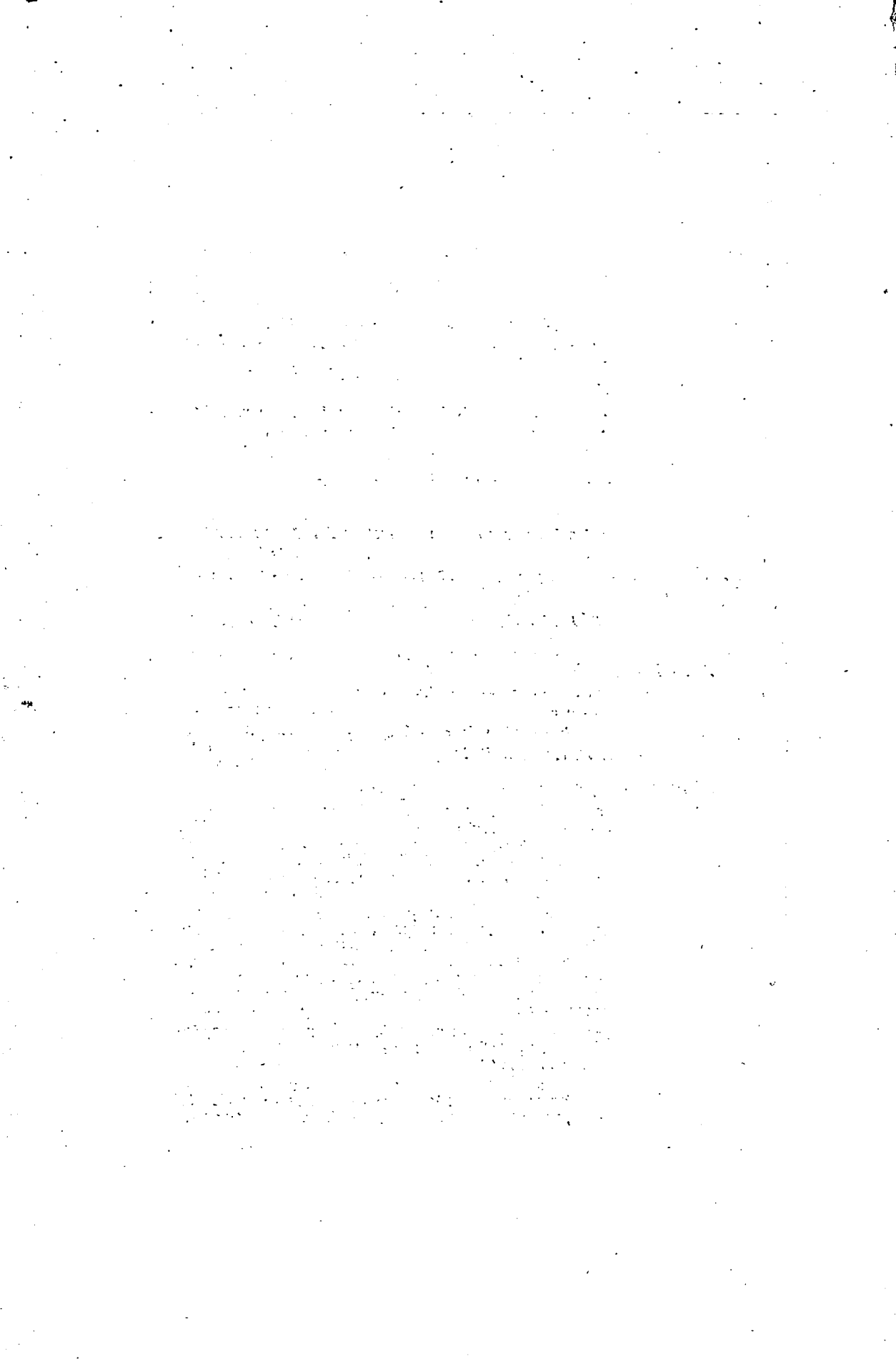
„Tóth Károly nagyon népszerű és köztiszteltetben álló tagja volt Szeged város úri társadalmának. Mindenki tisztelte, becsülte, szerette és csodálta azt a hatalmas agilitást, amely minden munkáját jellemezte. Halála szinte pótolhatatlan veszteséget jelent a szegedi egyetemnek". (Szegedi Napló.)

*

„Er gehörte zu den hervorragendsten Vertretern der Wissenschaft im Oberhause, wo er sich allgemeiner Sympathien erfreute. Er tat sich insbesondere anlässlich der Atrozitäten in Nagyvárad, Arad und Kolozsvár hervor, die er in der Sitzung des Oberhauses vom 9. Dezember 1927 vor der Tagesordnung zur Sprache brachte". (Pester Lloyd.)

*

„Tóth Károly halála pótolhatatlan veszteség a szegedi egyetem számára, amely rendkívül sokat köszönhet az elhunyt prorektornak. Az egész tanári kar végzetes csapásnak tartja a prorektor korai halálát, akinek távozásával az dőlt ki sorukból, akiben a legtöbb energia volt, akinek élete céltudatos, fáradhatatlan cselekvések láncolata volt". (Magyar Hírlap.)

SZÉPHALOM-KÖNYVTÁR.

SZÉPHALOM-KÖR kiadása, Szeged.

Eddig megjelent füzetek:

1. ZOLNAI BÉLA: *Modern irodalmunk és az irodalomtudomány.* Ára 2 pengő.

„Érdekesen mutat rá egyes irodalmi közzelfogások átértékelésére a modern irodalomtudomány szemüvegén át.”
(Nemzeti Újság.)

„Az irodalomtudomány új eszközeivel és értékelésével állapítja meg Ady irracionális új romantikájának áttörő, gátszakitó jelentőségét a modern magyar irodalom érdekében az epigonok költészetében megcsontosodással fenyegető Petőfi—Arany-féle klasszicizmussal szemben.” (Literatura.)

„Arra a kérdésre keres és talál is feleletet a szerző, hogy hatással volt-e modern irodalmunk a magyar irodalomtörténet-írásra.”
(Magyarság.)

„A kritika kénytelen konstatálni, hogy Arany János után is lehetséges a költészet témakörének kibővítése.”

(Keleti Újság.)

„Die Bemühung, Adys Erscheinung historisch zu verankern und atmosphärisch zu bereinigen, verdient alles Lob.”

(Pester Lloyd.)

2. MARÓT KÁROLY: *Lényeg és gondolat.* Részlet a szellemiség kialakulásának történetéből. Ára 220 pengő.

„A kutató elme eredményeinek új utait tárja föl a költészet misztikus eredete fele.”
(Szegedi Napló.)

3. ZOLNAI BÉLA: *A janzenista Rákóczi.* (Rákóczi két kéziratának hasonmásával.) Ára 220 pengő.

„Hosszabb tanulmány Rákóczi Ferenc ismeretlen vallásos munkáiról.”
(Uj Lap.)

„A szerzőnek sikerül meggyőzően behizonyítania, hogy Rákóczit a grosbois-i kamalduliak janzenista szelleme itatta át.”
(Napkelet.)

4. BÁRÁNY GERŐ: *Filozófiai mozaik.* Ára 2 pengő.

„Bárány Gerő a filozófiai gondolkodásban és irodalomban a valóságos értelemben vett hívő bölcset képviseli, akivel öröm társalogni, mert műveit olvasva tiszta gondolkodásból mennyei derű sugárzik felénk: az élet ama pótolhatatlan biztonságérzete, melyet egyesedül a hit nyújthat.”
(Budapesti Hírlap.)

„Ez a nagyon érdekesen gondolkozó és époly érdekesen író filozófus ritka jelensége a mostani időknek. Szinte lírikus hajlandósággal és vágyteljesülésként e rossz idők rossz jelenségeiben is meg tudja tartani átfogó szeretetét dolgok és életek, lények és részletek iránt, a nap egyes rut produktumain túl föl tud emelkedni a maga és mások vigasztalására.”
(Magyar Hírlap.)

„A világ lényegét keresi inkább lírai, misztikus megélés, mint szigorú logikai dedukciók útján. Az élet értelme — a lélek kulturája.”
(Századunk.)

„Egyre szebb gondolatot termel ki a szerzőből a fájdalom, az optimizmus és a haladás javára. S még a filozófia népszerűbbé tételének javára is. A filozófus a bölcseiség

kedvelője; a mi szerzőnk meg a bölcselkedés megkedvel-
tetője, leginkább a hegelizmusé.“ (Társadalomtudomány.)

„Az embernek, a gondolkodó lénynek örök nagy kapcsola-
tata az istenséghez az a probléma, amely a maga meg-
oldásaiban az emberi lét elviselhetőségét és értékét jelenti.
Ez a gondolat áll Bárány Gerő filozófiájának központ-
jában.“ (Nyolcórai Ujság)

5. KOLOSVÁRY BÁLINT: *Az arckép és a jog.* Ára 1:50 pengő.

6. PUKÁNSZKY BÉLA: *A százéves magyar irodalomtudomány.* Ára 1:50 pengő.

„Pukánszky würdigt die Verdienste Toldys um die Grund-
legung der ungarischen Literaturgeschichte und charak-
terisiert sodann in knappen, prägnanten Strichen die weite-
ren Fortschritte auf diesem Gebiet.“ (Pester Lloyd.)

„Becses az a megállapítása, hogy a germanisztika milyen
termékenyen és módosítólag hatott Heinrich Gusztáv,
Bleyer Jakab és Thienemann Tivadar munkásságán ke-
resztül a magyar irodalomtörténetírásra is es annak mód-
szereit, szempontjait teljesen megújította.“ (Napkelet.)

7. MAGYARY ZOLTÁN, HUSZTI JÓZSEF, HORNÝANSZKY GYULA és
IMRE SÁNDOR: *Egyetempolitikai kérdések.* Ára 2:20 pengő.

8. BÁRÁNY GERŐ: *Tat tvam asi.* Ára 1:50 pengő.

9. SZERB ANTAL: *William Blake.* Ára 2 pengő.

10. KLEBELSBERG KUNÓ ~~ÉROF~~, JUHÁSZ GYULA, ZOLNAI BÉLA, MOÓR
GYULA, KOLOSVÁRY BÁLINT, ISSEKUTZ BÉLA, MENYHÁRT GÁS-
PÁR, SOMOGYI SZILVESZTER: *Tóth Károly emlékezete.* Ára 2:20 pengő.

Sajtóvélemények a SZÉPHALOMRÓL:

Korunkban páratlan bátorság és önzetlen lelkesség kellett egy ilyen
folyóirat megvalósításához... Üdvözöljük Szeged városának literary
gentlemanjeit, Kazinczy-lelkű tudósait, íróit és szellemi kincsekben gazdag
mecénásait.
VÁRY REZSŐ (*Irodalomtörténet*).

A *Széphalom* az életre született... Erő van benne s életakarát, mely
szerves része nemzetének. Nem véletlen, hogy a modern szellemiséget s a
hagyománykeresést összebékíteni akaró *Széphalom* heves irodalmi harcot
provokált s az is természetes, hogy az Ady-kérdés van e harc központjá-
ban. A harcból csak egy elv kerülhet ki győztesen, az, amely a magyar
kincsek egész skálájának megbecsülését kívánja, amelyet, szerencsére, a
Széphalom is homlokára írt...“

SZOMBATFALVY György (*Társadalomtudomány*).

Ez az izléses kiállítású, változatos tartalmú folyóirat remélhetőleg
vitézével is csak életrevalóságát fogja dokumentálni azok szemében is, kik
nem mindenben értenek egyet állásfoglalásával. Harc az élet!

Koszó János (*Egyetemes Philologiai Közöny*).

La revue *Széphalom* traduit un effort de décentralisation dont la Hon-
grie a besoin, que l'actuel ministre de l'Instruction publique à Budapest sait
encourager et auquel on doit applaudir.

Henri TRONCHON (*Revue de Littérature Comparée*).

Uj és talán sok más próbálkozásnál frissebb, szívósabb hajtás zsendült
a magyar irodalmi élet fáján. A *Széphalom* sikere a magyar vidék sikere
lesz.

HANKISS János (*Debreceni Szemle*).